

MĂSURAREA DEZECHILIBRELOR MACROECONOMICE EXTERNE ȘI A COMPETITIVITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CZU: 330.362+339.137.2:338.2(478)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.24.2-73.11>Doctor în științe economice **Victoria FALA**E-mail: clipavictoria@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7451-5424>

Institutul Național de Cercetări Economice, ASEM

MEASURING EXTERNAL MACROECONOMIC IMBALANCES AND COMPETITIVENESS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Summary. In the context of frequent crises and multiple vulnerabilities faced by the Republic of Moldova, increasing competitiveness of the national economy has become an imperative for strengthening the resilience to external shocks. As a result, it is necessary to adopt a set of indicators that would allow a proper analysis of economic trends, ensure early warning of crises, and serve as signals for activating protection mechanisms in case of external shocks. In line with this concept, the author aimed to analyze international experience in this field and to extrapolate external practices to the national context. Thus, the author analyzed the set of indicators used in the European Union to identify and monitor external macroeconomic imbalances and competitiveness, and, subsequently, calculated the same variables based on data for the Republic of Moldova. The results of this exercise indicate the existence of a number of acute macroeconomic imbalances in the Republic of Moldova, which are of a chronic nature, such as: negative current account, net international investment position, accelerated growth of unit labor costs, and rapid appreciation of the Real Effective Exchange Rate. This situation, in turn, contributes to the widening of Moldova's specific competitiveness deficit.

Keywords: external macroeconomic imbalance, external competitiveness, exports, unit labor cost, trade balance deficit.

Rezumat. În condițiile crizelor frecvente și ale vulnerabilităților multiple cu care se confruntă Republica Moldova, creșterea competitivității economiei naționale a devenit o cerință imperativă pentru sporirea rezilienței la șocurile externe. În consecință, este necesară adoptarea unui set de indicatori ce ar permite o analiză corectă a tendințelor economice, ar asigura avertizarea timpurie a crizelor și ar servi drept semnal pentru activarea mecanismelor de protecție în cazul producerii șocurilor externe. În corespundere cu acest concept, autoarea și-a propus să analizeze experiența internațională în domeniu și să extrapoleze practicile externe asupra contextului național. Astfel, a fost examinat setul de indicatori utilizați în Uniunea Europeană în vederea identificării și monitorizării dezechilibrelor macroeconomice externe și a competitivității și, ulterior, calculate aceleași variabile în baza datelor pentru Republica Moldova. Rezultatele acestui exercițiu indică asupra existenței unui șir de dezechilibre macroeconomice acute în Republica Moldova, care au un caracter cronic, cum ar fi: contul curent negativ, poziția investițională internațională net debitoare, creșterea accelerată a costurilor unitare ale muncii și aprecierea rapidă a Ratei Reale Efective de Schimb. La rândul său, această situație contribuie la extinderea deficitului de competitivitate specific Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: dezechilibru macroeconomic extern, competitivitate externă, exporturi, cost unitar al muncii, deficit al balanței comerciale.

INTRODUCERE

Economia Republicii Moldova a fost expusă în ultimul deceniu la mai multe șocuri externe – criza financiară din anii 2015–2016, pandemia Covid-19, războiul din Ucraina –, cu efectele cărora se confruntă și în prezent. De altfel, pe parcursul tranziției spre economia de piață, economia moldovenească a dat dovadă de o vulnerabilitate înaltă la diverse perturbări ce provin din interiorul, dar și din exteriorul țării [1].

Economia se confruntă astfel cu dezechilibre care au devenit persistente în timp. În acest context, factorii de decizie, mediul de afaceri și academic aduc în vizor necesitatea de a consolida reziliența economiei la diverse șocuri, de a spori competitivitatea externă și capacitățile de gestiune a dezechilibrelor macroeconomice. Ca urmare a crizei financiare mondiale din anii 2008–2009, Uniunea Europeană a instituit un mecanism propriu de prevenire și gestiune a evoluțiilor ce pot afecta economia europeană [2]. Acesta a fost stabilit în anul

2011 și este implementat până în prezent. Experiența UE ar putea servi drept exemplu relevant pentru Republica Moldova în adoptarea unui mecanism de prevenire și gestiune a dezechilibrelor macroeconomice, în special, ținând cont de statutul Republicii Moldova de țară candidat pentru aderarea la UE. Obiectivul acestei lucrări este de a analiza indicatorii utilizați de către UE în vederea gestiunii dezechilibrelor macroeconomice externe și a competitivității pentru economia Republicii Moldova. Rezultatele obținute ar putea aduce în lumină anumite repere pentru mediul academic și decidenții de politici publice, în scopul aprofundării studiilor ce ar permite identificarea și analiza originii dezechilibrelor macroeconomice în Moldova și adoptarea măsurilor oportune de prevenție și corecție a acestora.

MATERIALE ȘI METODE

În cadrul prezentei lucrări metodologia propusă de Comisia Europeană a fost aplicată pentru cazul Republicii Moldova. La modul practic, acest exercițiu a presupus calcularea indicatorilor incluși în Tabloul de Bord al UE pentru măsurarea dezechilibrelor ma-

croeconomice externe. În Republica Moldova nu sunt lucrări care să trateze în mod similar competitivitatea și dezechilibrele macroeconomice externe. Prin urmare, cercetarea dată reprezintă o abordare inovativă în literatura de specialitate din Republica Moldova.

În Regulamentul UE nr. 1176/2011 este stabilit setul de indicatori privind „prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice” și sunt indicate nivelurile de referință pentru variabilele macroeconomice, astfel încât acestea să contribuie la promovarea competitivității UE [3]. Țintele indicatorilor care diferă pentru țările membre ale Zonei Euro și celelalte state membre, precum și formulele de calcul ale indicatorilor în cauză sunt prezentate în *tabel* [4]. Indicatorii menționați au fost calculați și pentru Republica Moldova, iar drept sursă primară de informații au servit datele statistice oficiale ale Băncii Naționale a Moldovei, Biroului Național de Statistică, UNCTAD, Băncii Mondiale.

În baza aplicării metodelor cantitative au fost identificate dezechilibrele macroeconomice externe existente în Republica Moldova. Realizarea analizei comparative în profil regional a permis evidențierea

Tabel

Indicatorii de măsurare a dezechilibrelor externe și competitivității din Tabloul de Bord al Uniunii Europene pentru monitorizarea dezechilibrelor macroeconomice

Indicator	Unitatea	Ținta	Formula
Deficitul contului curent raportat la PIB	Valoarea medie anuală din ultimii 3 ani	-4/6%	$\left[\frac{\left(\frac{CC}{PIB} \right)_t + \left(\frac{CC}{PIB} \right)_{t-1} + \left(\frac{CC}{PIB} \right)_{t-2}}{3} \right] * 100$
Poziția investițională internațională netă	Raportată la PIB	-35%	$\left[\frac{PIIN}{PIB} \right]_t * 100$
REER	Modificarea procentuală la 3 ani	± 5% pentru țările membre ale Zonei Euro și ± 11% pentru țările UE din afara Zonei Euro	$\left[\frac{REER_t - REER_{t-3}}{REER_{t-3}} \right] * 100$
Cota în exporturile mondiale	Modificarea la 5 ani	-6%	$\left[\frac{\left(\frac{EXPC}{EXMmond} \right)_t - \left(\frac{EXPC}{EXMmond} \right)_{t-5}}{\left(\frac{EXPC}{EXMmond} \right)_{t-5}} \right] * 100$
Indicele costului unitar al muncii	Modificarea la 3 ani, %	9% pentru țările din Zona Euro și 12% pentru țările din afara Zonei Euro	$\left[\frac{CUM_t - CUM_{t-3}}{CUM_{t-3}} \right] * 100$
Abrevieri: CC – cont curent PIB – Produsul Intern Brut PIIN – Poziția Investițională Internațională Netă REER – Rata reală efectivă de schimb EXPC – exporturile țării analizate EXPmond – exporturile mondiale CUM – Costurile Unitare ale Muncii			

Sursa: EUROSTAT. Macroeconomic Imbalance Procedure.

discrepanțelor și asemănarilor existente între Republica Moldova și statele membre ale UE din Europa Centrală și de Est. Totodată, datorită abordării sistemice, a fost posibilă: (1) înțelegerea legăturilor cauzale dintre diverse variabile economice; (2) formularea unor concluzii care ar contribui la o înțelegere mai bună a acestui subiect în mediul academic; (3) elaborarea recomandărilor pentru decidenții de politici în vederea sporirii competitivității economiei naționale.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Republica Moldova dispune de un cont curent puternic dezechilibrat, care depășește cu mult valorile-țintă stabilite de Comisia Europeană pentru țările membre ale UE, conform procedurii de determinare a dezechilibrelor macroeconomice. În anul 2022, pe fundalul tensiunilor existente pe plan mondial și regional, al creșterii accelerate a prețurilor la produsele agroalimentare și energetice, contul curent în Republica Moldova a urmat tendințe asemănătoare celor ce s-au atestat în UE, unde s-a produs o creștere a soldului negativ sau o diminuare a surplusului contului curent al țărilor membre [5]. Totodată, comparativ cu acestea din urmă, deficitul contului curent raportat la PIB a înregistrat valori negative de 2 cifre în Moldova. Acesta a însumat circa 2,5 miliarde USD și reprezenta 17% din PIB (figura 1). Prin urmare, comparativ cu statele membre ale UE, inclusiv din Europa Centrală și de Est [6], media anuală a deficitului contului curent raportată la PIB în perioada 2020–2022 s-a ridicat la valori extrem de mari în Moldova, constituind 12%.

Se constată și o acutizare a poziției investiționale internaționale net debitoare a țării la finele anului 2022, comparativ cu anul 2021, care oscilează pe parcursul a mai multor ani în jurul valorii de 40%. Către

sfârșitul anului 2022, poziția investițională internațională netă constituia 6 miliarde de USD, ceea ce reprezintă circa 42% din PIB. Aceste valori, pe de o parte, nu sunt cele mai înalte, dacă luăm în considerare experiența altor state dezvoltate din UE – Franța, Irlanda ș.a., dar totodată suficient de mari față de Țările Baltice, spre exemplu.

Comparativ cu țările membre ale UE din Europa Centrală și de Est, care servesc drept referință, sustenabilitatea externă a Moldovei este mult mai mică. România, care se află în imediata vecinătate și este un partener economic important pentru Republica Moldova, la fel, se confruntă cu provocări privind sustenabilitatea externă joasă a economiei – deteriorarea contului curent, precum și a PIIN sub limita inferioară, preponderent din cauza deficitului balanței comerciale cu bunuri, scăderea veniturilor primare într-o măsură mai mică și creșterea necesarului de finanțare.

În Republica Moldova, soldul contului curent, la fel, este influențat cel mai mult de deficitul imens al balanței comerciale cu bunuri, fiind compensat parțial de soldul pozitiv al balanței comerciale cu servicii și al transferurilor bănești sub formă de remitențe. Tendința istorică arată însă că ponderea remitențelor în PIB se diminuează treptat, iar deficitul balanței comerciale cu bunuri rămâne a fi considerabil. În Republica Moldova, soldul negativ al balanței comerciale cu bunuri înregistra valori de peste 5 miliarde USD în anul 2022, ceea ce constituie aproximativ $\frac{1}{3}$ din PIB, un efect negativ asupra contului curent înregistrând și diminuarea veniturilor primare.

Migrația externă și remitențele au devenit caracteristici ale economiei naționale pe parcursul tranziției sale la economia de piață, remitențele completând veniturile modeste ale populației și alimentând o parte

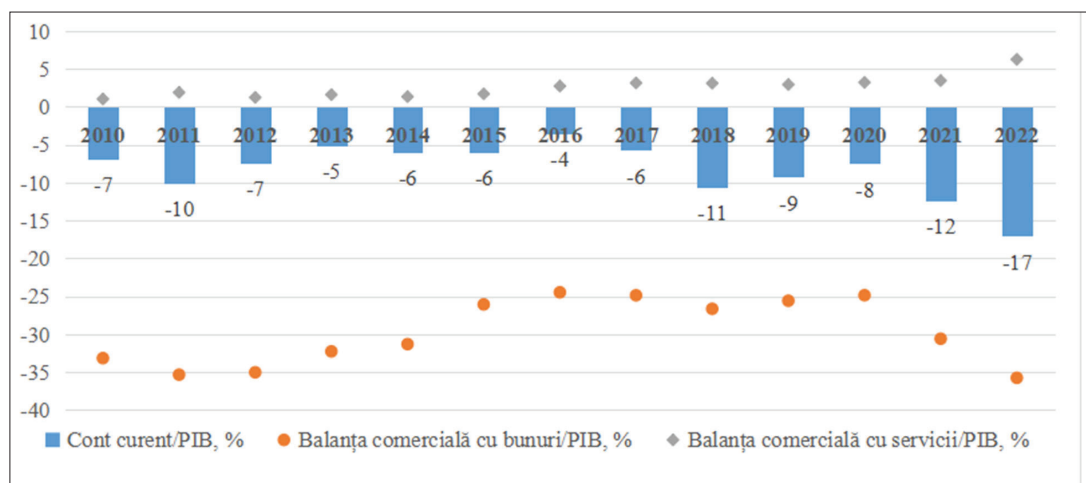

Figura 1. Contul curent și balanțele comerciale cu bunuri și servicii ale Republicii Moldova raportate la PIB, %.
Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Național de Statistică (comerțul exterior, conturile naționale) și ale Băncii Naționale a Moldovei (statistica conturilor internaționale).

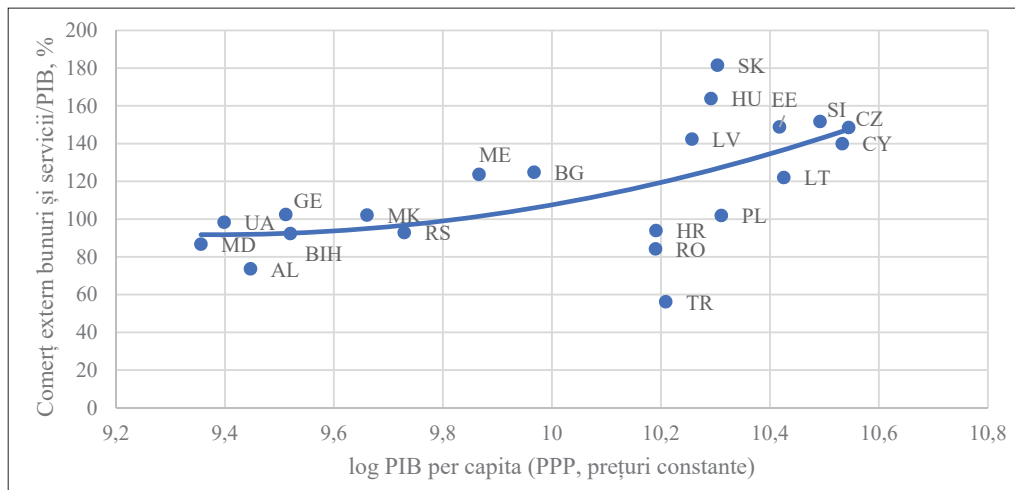

Figura 2. Deschiderea economică *versus* PIB per capita, media anilor 2014–2021.

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor UNCTADstat Data Center.

din importurile bunurilor de consum. Circa $\frac{1}{3}$ din importul de bunuri în Moldova sunt bunuri destinate consumului final, cotă ce depășește nivelul multor state din Europa Centrală și de Est. Totodată, Republica Moldova, fiind o țară mică, dotată cu puține resurse naturale, dar și cu capacități de producere relativ reduse este sortită să importe resursele energetice, precum și multe bunuri necesare consumului intermediar.

Majorarea veniturilor reale ale unei țări determină creșterea dependenței sale de exterior – atât de furnizările de pe piețele externe, cât și de consumul extern, fapt valabil în special pentru țările mici (figura 2). În pofida dimensiunilor teritoriale mici, Republica Moldova are un grad redus de deschidere economică. Moldova importă și exportă mai puțin comparativ cu țările cu dimensiuni asemănătoare ca teritoriu și populație din Europa Centrală și de Est, ceea ce poate fi explicat prin cererea internă relativ mai mică și capacitățile reduse de producere.

Republica Moldova participă pe piețele internaționale, preponderent, în calitate de importator și exportator

de bunuri, în timp ce cota comerțului cu servicii reprezintă mai puțin de un sfert din valoarea totală a comerțului. Totodată, balanța comerțului extern cu servicii este pozitivă, având o influență favorabilă asupra contului curent. În același timp, soldul acestuia din urmă este mic, iar cota de piață a Moldovei, atât pe piața internațională de bunuri, cât și pe cea de servicii este extrem de mică.

În perioada 1992–2023, cota Republicii Moldova în exporturile mondiale de bunuri s-a majorat de la 0,012 la 0,017%. În anii 2011–2023, modificarea cotei de piață la 5 ani s-a menținut constant pozitivă (figura 3). Totodată, aceste evoluții au permis compensarea pierderilor înregistrate în deceniul anterior și la finele anilor '90. Pentru referință, am considerat relevant să menționăm că Georgia, din anul 2012 până în anul 2023, și-a mărit cota în exporturile mondiale de bunuri de la 0,013% la 0,026%. Acest lucru indică asupra ritmului de creștere a exporturilor insuficient de rapid în cazul Republicii Moldova, pentru a produce modificări semnificative în cota sa de piață internațională,

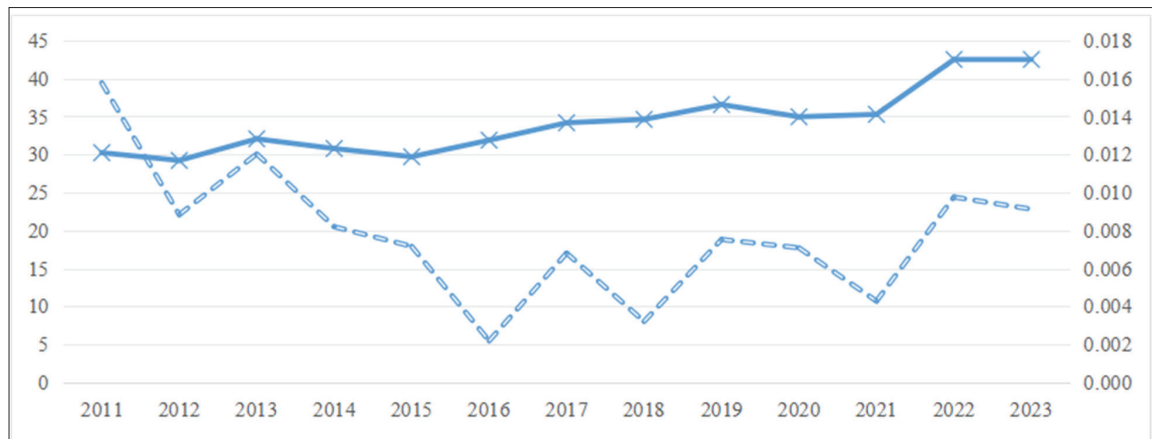

Figura 3. Cota de piață mondială a exporturilor de bunuri și modificarea acesteia la 5 ani, %.

Sursa: Calculele autorului în baza datelor UNCTADstat Data Centre.

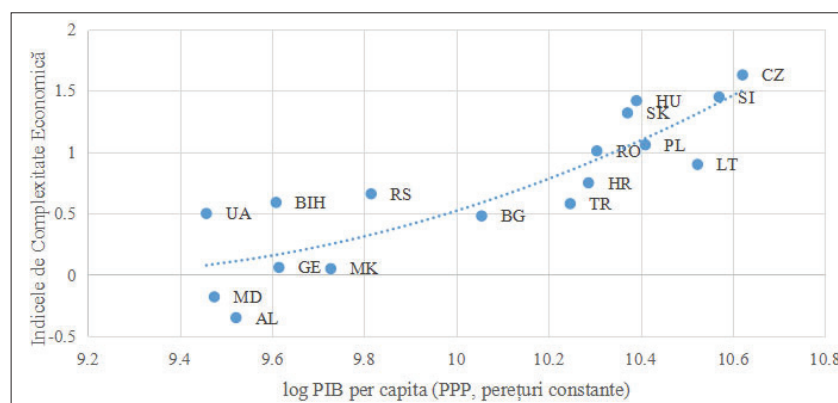

Figura 4. Complexitatea economică și PIB per capita, 2019.

Sursa: Calculele autorului în baza datelor UNCTAD STAT Data center și a datelor disponibile privind complexitatea economică a țărilor prezentate de Observatorul Complexității Economice.

comparativ cu țările din regiune. Estimările realizate de autor permit a constata că pentru a atinge o cotă de piață mondială comparabilă cu cea a Georgiei, în anul 2021, exporturile de bunuri moldovenești trebuiau să crească cu o rată medie anuală compusă de 6,7% în perioada 2011–2021, în timp ce acestea au sporit doar cu 3,6%. Creșterea exportului de bunuri, intensificarea proceselor migraționiste și, mai recent, dezvoltarea industriei tehnologiilor informaționale a impulsionat exportul de servicii în perioada de tranziție. Cota Moldovei în exportul mondial de servicii a sporit de la 0,003% în anul 1994 la 0,011% în anul 2000, la 0,02% în 2010 și 0,032% în 2022, modificarea la 5 ani înregistrând valori pozitive de 2 cifre din anul 2019.

Exporturile de servicii au sporit mai rapid comparativ cu exportul de bunuri. Aceste evoluții se explică prin relansarea economică mai tardivă, comparativ cu celelalte țări, după colapsul ce a marcat debutul tranziției [1]. În plus, exporturile de bunuri au fost destul de sensibile la diverse șocuri, în special cauzate de crizele regionale și mondiale, relațiile economice defectuoase cu Federația Rusă și reziliența redusă a sectorului agricol la condițiile climaterice instabile.

Cota mică a Moldovei în exporturile mondiale se explică, inclusiv, prin complexitatea joasă a economiei și, corespunzător, a exporturilor comparativ cu majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est. Indicatorul dat este considerat în literatura de specialitate un predictor al creșterii economice și al veniturilor reale ale populației. În acest context a fost determinată o legătură robustă între capacitatea unei economii de a obține și distribui venituri și mixul de bunuri pe care le poate produce și exporta (figura 4).

Prin urmare, evidențele empirice au identificat o corelație puternică între complexitatea economică și diminuarea inegalităților. Această corelație este determinată de faptul că economiile complexe, care reflectă structuri mai productive, necesită un sistem de factori –

educație, sănătate, instituții – de o calitate superioară și sunt mai incluzive [7].

În Republica Moldova resursele de producție sunt alocate în activități economice cu o intensitate medie-redușă în tehnologii și cunoștințe, care reflectă complexitatea economiei și, respectiv, a exporturilor. Republica Moldova exportă, în mare parte, bunuri cu o intensitate tehnologică redusă, corespunzător cu o valoare mică, iar creșterea exporturilor este susținută preponderent de majorarea volumului livrat.

Un alt aspect este discrepanța dintre oferta de export a Republicii Moldova și produsele cu cea mai dinamică cerere pe piețele externe. Creșterea exporturilor țării noastre, în ultimii ani, a fost susținută de livrarea produselor cu o cerere internațională în declin. Diverse produse din categoria mașinilor și echipamentelor electrice, autoturismelor, care au o pondere mare în exportul mondial, regional și național de bunuri, înregistrează o tendință descrescătoare în exporturile mondiale, contrar tendinței de creștere a produselor pentru sectorul de sănătate, carne, care sunt mai puțin reprezentative pentru exportul moldovenesc. Pe de altă parte, cresc exporturile Republicii Moldova și cele mondiale de porumb și de rapiță, țara fiind un exportator net în cazul ambelor produse. În același timp, exporturile de semințe de floarea-soarelui, de suc din fructe și unele articole de îmbrăcăminte au înregistrat evoluții negative atât în Republica Moldova, cât și pe plan mondial (figura 5).

Exportul masiv al unor produse primare poate spori riscurile de securitate alimentară în Republica Moldova în contextul în care problema dată este puțin conștientizată de factorii de decizie și abordată prin măsuri de politici publice nemijlocit comerciale. Experiența anului 2022, în care oferta autohtonă externă a crescut considerabil ca reacție la creșterea prețurilor internaționale, trebuie să aducă subiectul respectiv în atenția factorilor de decizie, în condițiile

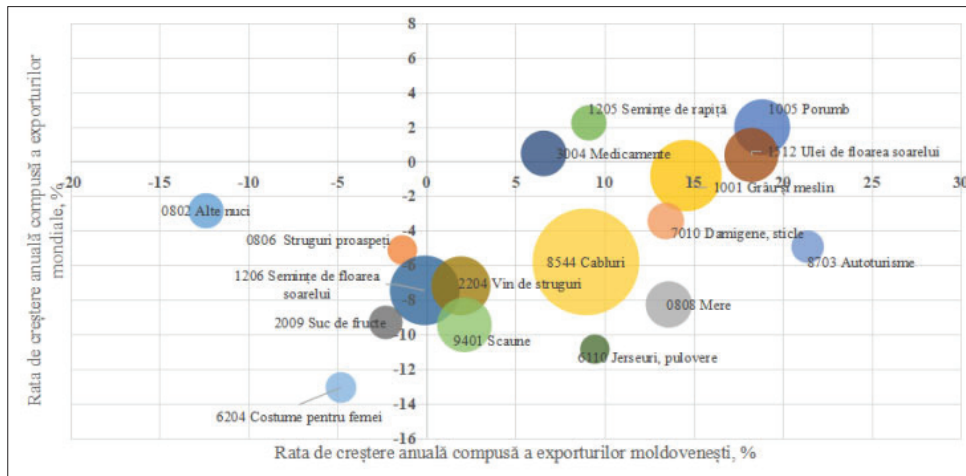

Figura 5. Oferta de export a Republicii Moldova și cererea internațională pentru principalele produse exportate de Republica Moldova, rata anuală de creștere compusă pentru perioada 2017–2021.

Sursa: Calculele autorului în baza datelor WITS.

în care rata sărăciei este extrem de mare în rândul populației.

Analiza gradului de specializare a Republicii Moldova în exportul de servicii scoate în evidență numărul redus de activități pentru care dispune de un avantaj comparativ (măsurat prin indicele Lafay): la serviciile de prelucrare a materiei prime aflate în proprietatea terților, la serviciile de telecomunicații, de informatică și de informații, îndeosebi serviciile informatice, precum și serviciile de afaceri. Avantajul comparativ pe care țara îl deține în exportul de servicii TIC și de afaceri reprezintă o oportunitate pentru majorarea competitivității exporturilor moldovenești.

Pe parcursul ultimului deceniu, valoarea serviciilor informatice exportate a crescut cu un ritm alert, chiar și în anul 2020 cererea pentru serviciile date s-a menținut înaltă. Serviciile TIC se numără printre serviciile cu o intensitate înaltă în cunoștințe ce se bucură de o atractivitate majoră pentru investitorii străini pe plan internațional, inclusiv în UE. Conform Indicelui Global al Inovațiilor (IGI), exportul serviciilor TIC, raportat la valoarea totală a comerțului exterior – indicator ce reflectă rezultatul cunoștințelor și al tehnologiilor asupra economiilor –, constituie un punct forte pentru Republica Moldova și un avantaj regional [8].

Politicile de dezvoltare a economiei naționale trebuie să fie orientate spre valorificarea oportunităților de creștere a productivității muncii în sectoarele în care țara dispune de avantaje comparative, identificând nișe ce permit majorarea valorii adăugate. Totodată, este relevantă orientarea resurselor disponibile către activități mai complexe, cu potențial sporit de creștere a productivității, promovând conceptul de specializare inteligentă. Acest proces de tranziție trebuie să fie însoțit de o diversificare a activităților economice și, respectiv, a exporturilor. Țările cu un nivel

mai înalt de dezvoltare exportă mai multe produse către un număr mai mare de piețe. Nu în zadar, în clasașamentul IGI 2021, Moldova rămâne cu mult în urmă față de statele din Europa Centrală în ceea ce privește diversificarea industriei domestice [9].

Analiza creșterii exporturilor pe parcursul ultimului deceniu prin prisma dinamicii acestora de-a lungul marjei intensive și extensive relevă că, în mare parte, majorarea exporturilor este asigurată de sporirea cantităților de bunuri pe piețele existente și diversificarea produselor pe aceste piețe. Totodată, este extrem de mică contribuția tranzacțiilor cu produse noi și penetrarea piețelor noi de către furnizorii existenți în pofida gradului redus de diversificare a exporturilor, comparativ cu țările din Europa Centrală, în timp ce dinamica exporturilor este influențată negativ de stingerea sau diminuarea livrărilor produselor existente (figura 6).

Diversificarea exporturilor pe marja extensivă este critică pentru accelerarea exporturilor și a ocupării în țările în curs de dezvoltare și emergente [9]. Adoptarea și implementarea Strategiei de diversificare a exporturilor solicită agenților economici să reacționeze activ la oportunitățile oferite de piețele externe, dar, în special, să consolideze potențialul său productiv prin creșterea volumului și calității capitalului productiv și a celui uman, precum și prin îmbunătățirea tehnologiilor utilizate. Și viceversa, țările în curs de dezvoltare cu capacități de producere reduse reflectă o structură a exporturilor atât pe categorii de produse, cât și geografică slab diversificată.

Criza determinată de pandemia Covid-19 și războiul din Ucraina vor reconfigura, cel mai probabil, fluxurile internaționale de bunuri, nemijlocit investiționale. Multe țări de unde provin influxuri masive de ISD la nivel mondial vor fi condiționate să promo-

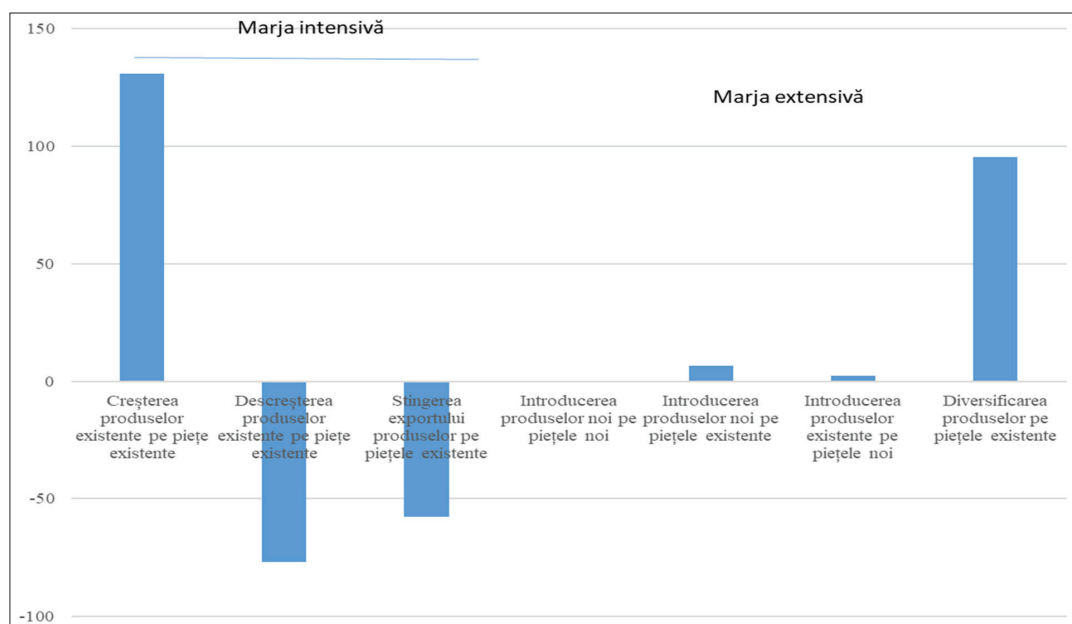

Figura 6. Creșterea exporturilor Republicii Moldova de-a lungul marjei intensive și extensive, anii 2011–2021, p.p.

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor WITS.

veze politici de „nearshoring” și „onshoring”. În acest context am putea anticipa o schimbare a structurii geografice a comerțului regional și a fluxurilor investiționale, care va deschide noi oportunități pentru Republica Moldova, dar și provocări majore ce vor rezulta din intensificarea concurenței regionale. În plus, au devenit extrem de stringente problemele ce țin de securitatea energetică, alimentară, de sănătate și integrarea digitală a țărilor în economia mondială, prin prisma cărora va fi necesar de modelat politica economică și, nemijlocit, cea comercială.

Productivitatea redusă, generată de majoritatea activităților economice care produc bunuri pentru export în Republica Moldova, nu asigură decât o remunerare modestă a persoanelor ocupate în profil regional. Acest lucru devine un impediment pentru dezvoltarea pe termen mediu și lung a acestor industrii. Costurile de oportunitate ale forței de muncă pentru acceptarea locurilor de muncă în sectoarele respective devin mari. Astfel, găsirea muncitorilor pe piața locală este tot mai dificilă. Pe de altă parte, activitățile date nu contribuie prea mult nici la dezvoltarea capitalului uman. În această ordine de idei, sustenabilitatea redusă a activităților economice, în formula existentă de dezvoltare, este cauzată și de tendința generală de majorare a salariilor, care este o condiție firească pentru creșterea bunăstării populației. Totodată, tendințele respective cauzează majorarea costurilor unitare ale muncii.

După cum arată calculele realizate de autor, competitivitatea economiei naționale și nemijlocit a exporturilor este influențată negativ de majorarea rapi-

dă a CUM și aprecierea ratei reale efective de schimb, care sunt asociate unui nivel redus al productivității muncii și creșterii lente a acesteia [1].

Costul unitar al muncii în Moldova (în termeni reali) evoluează semnificativ mai rapid comparativ cu majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est [10]. Acest lucru denotă faptul că salariile cresc mai rapid comparativ cu productivitatea muncii. În anii 2014–2016, deprecierea puternică a leului moldovenesc, în raport cu euro (în condițiile unei crize financiare și a scăderii prețurilor internaționale la produsele agroalimentare) și diminuarea populației ocupate, în pofida creșterii economice lente, au determinat majorarea productivității și, respectiv, diminuarea Costurilor Unitare ale Muncii. În anii 2017–2018, aprecierea monedei naționale în condițiile unei redresări economice a cauzat majorarea costurilor unitare ale muncii, iar în anul 2019 creșterea acestora s-a accelerat. Sporirea numărului persoanelor ocupate în economie nu a fost însoțită de o majorare corespunzătoare a producției în anul 2019, care a cauzat scăderea productivității muncii. Totodată, acest lucru nu a afectat costurile muncii, care au continuat să crească rapid (figura 7).

Asupra deteriorării competitivității internaționale a Republicii Moldova și necesității accelerării creșterii productivității muncii indică și modificarea Costurilor Unitare Nominale ale Muncii la 3 ani. Calculele au fost realizate conform recomandărilor Comisiei Europene în vederea implementării procedurii de detectare a dezechilibrelor macroeconomice, care au fost extrem de înalte în perioada 2018–2020: 19% – în 2018, 25% – în 2019 și 48% – în 2020. Sporirea productivității este

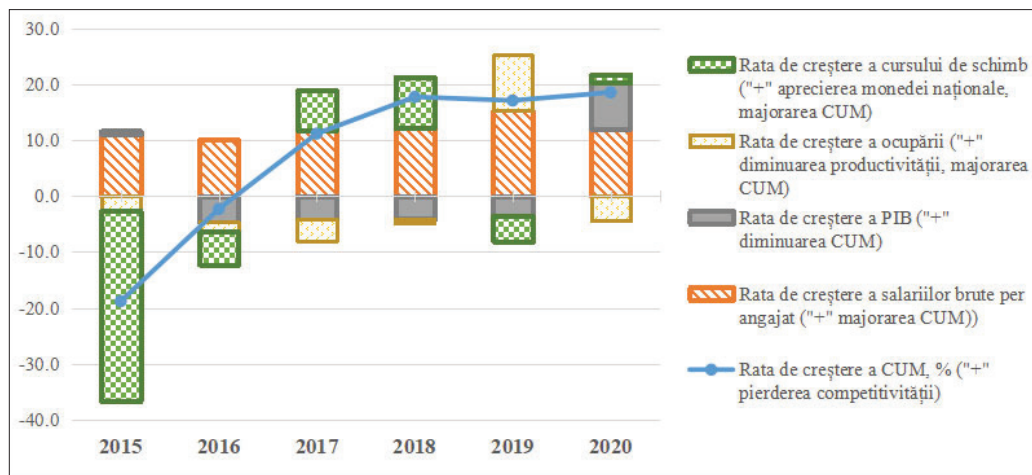

Figura 7. Evoluția Costului Unitar al Muncii în Moldova (%) și factorii de influență, p.p.
Sursa: Calculele autorului în baza datelor Băncii Mondiale, Biroului Național de Statistică al Moldovei, Eurostat, Ukrstat, Geostat.

indispensabilă pentru creșterea competitivității și pentru a permite o creștere decentă a veniturilor populației din surse sustenabile, diminuând, astfel, decalajul comparativ cu țările europene dezvoltate ușor accesibile emigranților din Moldova. Acest lucru ar contribui la creșterea ratei de activitate a populației, dar și a resurselor statului disponibile pentru a fi investite în îmbunătățirea calității vieții populației.

Accelerarea creșterii productivității și diminuarea costurilor producției (acces la finanțare, costuri salariale, materii prime achiziționate în interiorul țării etc.) sunt esențiale pe termen lung în vederea atenuării ritmurilor înalte de creștere a inflației ce vor influența pozitiv evoluția ratelor reale efective de schimb. Aprecierea Ratei Reale Efective de Schimb (REER) este un alt factor care deteriorează competitivitatea exporturilor moldovenești (figura 8). În anii 2018–2020, aprecierea REER la 3 ani înregistra valori de peste 17–23%, care după o temperare semnificativă în anul 2021, în

perioada 2022–2023 s-a accelerat din nou, sporind cu 23–29%. Printre statele membre ale UE se atestă o apreciere a REER peste nivelul țintă în 2023 și în Țările Baltice, urmând tendința generală de apreciere reală a ratelor efective de schimb în majoritatea statelor UE, în condițiile înregistrării unei aprecieri nominale a majorității valutelor UE. Pe de altă parte, în România, aprecierea reală a fost una foarte modestă, de rând cu evoluțiile CUM și ale cotei internaționale de piață [6], indicând asupra unei ameliorări a competitivității internaționale.

Începând cu anul 2017, în Republica Moldova se atestă o tendință generală de apreciere reală a leului față de principalele valute de referință, iar evoluția prețurilor arată o dinamică înaltă comparativ cu principalii parteneri economici din UE. Gestiunea inflației în Republica Moldova este realizată de către Banca Națională prin intermediul politicii monetare care țintește o inflație pe termen lung de $5\% \pm 1,5$ p.p.

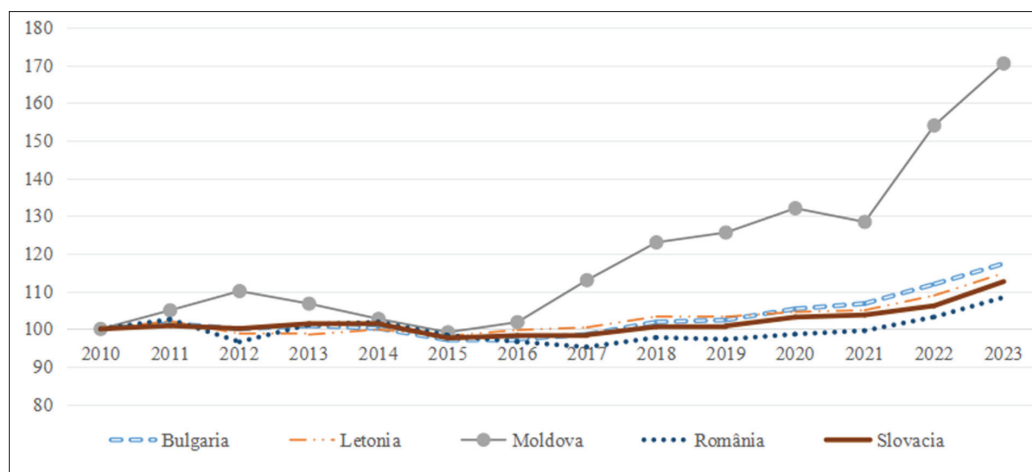

Figura 8. Rata Reală Efectivă de Schimb, în anul 2010=100%.
Sursa: Elaborată de autor în baza datelor Băncii Mondiale.

Un instrument aplicat în acest sens îl reprezintă ratele de bază, creșterea acestora cauzând majorarea costurilor de împrumut ale antreprenorilor de la bănci. În anii 2021–2023, problema dată a devenit și mai acută din cauza creșterii excesive a presiunilor inflaționiste. În 2022, indicii prețurilor de consum au constituit 128,7% comparativ cu anul precedent, iar în anul 2023 – 113%.

CONCLUZII

Republica Moldova se confruntă cu vulnerabilități macroeconomice semnificative și cu o competitivitate scăzută pe piața globală, aspecte care subminează dezvoltarea economică sustenabilă a țării.

Deficitul comercial mare, cauzat în principal de importurile substanțiale de produse energetice și bunuri manufacturate, destinate preponderent consumului și procesului de producție, determină un deficit de cont curent persistent, constituind un dezechilibru major al economiei naționale.

Creșterea rapidă a costurilor unitare ale forței de muncă, combinată cu aprecierea reală a monedei naționale, subminează competitivitatea exporturilor moldovenești. Această problemă este agravată de creșterea lentă a productivității și afectează negativ poziția țării pe piața internațională.

Crizele frecvente, precum pandemia de Covid-19 și războiul din Ucraina, au amplificat dezechilibrele economice existente. Aceste evenimente au evidențiat slăbiciunile structurale ale economiei și necesitatea unor măsuri urgente de remediere.

Este imperativ ca Republica Moldova să implementeze un set de indicatori de monitorizare pentru a analiza corect tendințele economice, a anticipa crizele potențiale și a activa măsuri de protecție adecvate. Experiența Uniunii Europene în monitorizarea dezechilibrelor macroeconomice oferă un cadru util pentru adaptarea acestor practici la contextul național.

Sunt necesare cercetări suplimentare în vederea identificării pârgărilor de gestiune a indicatorilor analizați în prezenta lucrare, precum și a celorlalți indicatori incluși în Tabloul de Bord al UE pentru monitorizarea dezechilibrelor macroeconomice.

BIBLIOGRAFIE

1. Stratan, A., Toacă, Zinovia, Fală, Victoria. Progresele reformării economiei moldovenești în vederea asigurării tranziției sale la economia de piață. În: Creșterea economică în condițiile globalizării, 15, 15-16 octombrie 2021, Chișinău, Moldova: INCE, 2021, Ediția 15, Vol. 1, 160-174.

2. European Commission. The Macroeconomic Imbalance Procedure. Rationale, Process, Application: A Compendium, [online] https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/macro-economic-imbalance-procedure-rationale-process-application-compendium_en (consultat: 16.05.2024).

3. Regulamentul (UE) nr. 1176/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 noiembrie 2011 privind prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 306/25 din 23.11.2011.

4. European Commission. Technical Note. Envisaged revision of selected auxiliary indicators of the MIP Scoreboard. Brussels, September, 2018, [online] https://commission.europa.eu/document/download/d9e2420e-9f90-4927-962e-c1c0d12fb4a7_en?filename=COM_2023_902_2_EN_ACT_part1_v5.pdf (consultat: 16.05.2024).

5. European Commission. Alert Mechanism Report 2024 communication, [online] https://commission.europa.eu/document/download/d9e2420e-9f90-4927-962e-c1c0d12fb4a7_en?filename=COM_2023_902_2_EN_ACT_part1_v5.pdf (consultat: 16.05.2024).

6. European Commission. Statistical Annex of Alert Mechanism Report 2024, [online] https://commission.europa.eu/document/download/105529dc-78e7-4888-945c-cdb3d38134c5_en?filename=SA_2024_Final_1121.pdf ((consultat: 16.05.2024).

7. Hartmann, D., Guevara, M.R., Jara-Figueroa, C., Aristaran, M., Hidaigo, C.A. Linking Economic Complexity, Institutions and Income Inequality. In: World Development. 2017, vol. 93, 75-93, [online] https://www.econ.unicamp.br/images/arquivos/Hartmann_WD_May2017.pdf (consultat: 15.03.2022).

8. Dutta, S., Lanvin, B., Leon, L. R., Wunsch-Vincent, S. Global innovation Index 2021. Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. World intellectual property organization, 2021, [online] https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf (consultat: 22.05.2022).

9. ReiS, J.G., Farole, T. Trade Competitiveness Diagnostic Toolkit. World Bank, 2012, [online] <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2248> License: CC BY 3.0 IGO (consultat: 15.10.2022).

10. Bykova, A. Competitiveness in Central, East and Southeast Europe. Presentation in the course Competitiveness, Growth & Crisis. WIIW, 2021.

11. Fala Victoria. Teza de doctor în științe economice „Perfecționarea managementului exporturilor moldovenești”. Chișinău, INCE, 2023, [online] <https://anacec.md/files/Fala-teza.pdf>

NOTĂ. Articolul reflectă rezultatele autorului obținute în cadrul Subprogramului 030101 *Fortificarea rezilienței, competitivității și durabilității economiei Republicii Moldova în contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană, finanțare instituțională.*